

Lelkészkollegák mesélik, hogy milyen áldásos a lelkészek olyan együttléte, amikor nagyobb ünnepek előtt közösen ké-

szülnek az ünnepi szolgálatokra. Ennek nagy hagyománya van egyházunkban, ennek felelevenítését is szolgálja a megjelenő folyóirat. Bizonyára sokkal hasznosabb ilyen formában segítséget nyújtani a prédikációk előkészítéséhez, mint kész prédikációkat közreadni. Ez utóbbiaknak is megvan a létjogosultsága, viszont sok esetben csak kényelmes lelkészek mentő-öveiként szolgálnak. Az exegézis, a teológiai összefüggések megértése, feltárása, a példák, szemelvények és a prédikációvázlatok segítik az igehirdetésre készülő lelkészt, hogy valóban az Igét hirdesse.

Kívánjuk, hogy az újjászületett folyóirat a szüntelen megújulásra szoruló igehirdetésünk ügyét szolgálja. Isten áldása legyen a szép újrakezdés folytatásán! Bízunk abban, hogy a szerzők, szerkesztők fáradtságos munkája megtermi a maga gyümölcsét és ez az *Igazság és Élet* frissítőleg hat igehirdetésünkre.

Sógor Árpád

Isten és ember szolgálatában. Erdő János emlékezete.

Szerkesztette Szabó Árpád, Erdélyi Unitárius Egyház, Kolozsvár 2007, 332.¹

A legendásan szerény és alázatos Erdő János ma lenne 94 éves. Elképzelem, ahogyan születésnapján sok ezredszer feljön az unitárius kollégium lépcsőin, kinyitja a könyvtár ajtaját, és csendesen munkához lát. A szombat délelőtt zsongító csendjében az írógép ütemes kattogása betölti a bentlakás folyosóit, és könnyű álmot ígér a reggeli préces után édesdeden alvó teológiai hallgatóknak.

Az egyetemi tanár, a főjegyző, majd a püspök szakmai igényességéről, kínos

pontosságáról és emberi melegségéről nem csak Kolozsvárott, de Szegeden és Budapesten, Bostonban és Londonban is legendák születtek. Az Isten és ember szolgálatában eltöltött több mint fél évszázadot a mi feladatunk értelmezni és megérteni. E közös munka első lépéseként Erdő János szolgatársai és tanítványai nyújtják át az élő emlékezet kötetbe rendezett tanulmányait. A tudós professzor és olykor-olykor konok egyházvezető nagysága előtt eltörpül az emlékkötet,

¹ Elhangzott Kolozsváron, 2007. április 28-án a néhai Dr. Erdő János (1913–1996) emlékének szentelt rendezvényen, ahol a következő előadások elevenítették fel a tíz évvel ezelőtt elhunyt unitárius teológiai tanár és püspök emlékét: *Erdő János életútja* (Molnár B. Lehel); *Erdő János, az egyházépítő* (Dr. Szabó Árpád); *Erdő János szellemi arca írásai tükrében* (Dr. Rezi Elek); *Erdő János és az unitárius ifjúsági mozgalom* (Győrő Dávid). Az előadásokat kerekasztal-beszélgetés követte, melyet Dr. Szabó Árpád moderált. A jelenlévőkkel Nagy Ferenc, Török Áron, Farkas Dénes, Szász Ferenc, Bartha Alpár, Pap Mária, Szabó László és Gaal György osztotta meg személyes emlékeit Erdő Jánosról.

de úgy gondoljuk, hogy az Erdő János tudományos eszményeihez valamelyest kapcsolódó tanulmányok méltán számíthatnak a pályatársak és a tanítványok figyelmére.

Egy majdani unitárius eszmetörténetész számára valószínűleg sokatmondó lesz, hogy erdélyi, magyarországi és amerikai tudósok gondolatgazdag és tematikailag is sokszínű tanulmányai olvashatók itt együtt, ez már önmagában is minősíti Erdő János szerteágazó tudományos munkásságát. A szorosabban vett egyháztörténeti tanulmányok mellett, irodalom-, pedagógia- és vallástörténeti, biblia- és rendszeres teológiai, vallásnéprajzi/névtani tanulmányok kerültek közlésre.

A kötetnyitó, *Erdő János egyházunk és népünk szolgálatában* című tanulmány szerzője Molnár B. Lehel az egykori tanítvány csodálatával írt a 20. század unitárius történetének egyik legkiemelkedőbb egyéniségéről. A kor- és pályatársak, a Protestáns Teológiai Intézetben évtizedekig együtt dolgozó tanártestvérek, Kozma Zsolt és Gálfy Zoltán tanulmányai a mindenkori egyház- és vallástörténetészek számára jelölik ki a követendő utat. Nem tehetem meg, hogy ne idézzem Kozma Zsolt *Az Őszövetség történelemszemlélete* című tanulmányának egyik, Erdő János életszemléletével is egybecsengő megállapítását: „*Ha egyházi múltunkban nem látjuk meg Isten vezérlő akarátát, ha az események tényeiben, elődeink cselekedeteiben nem fedezzük fel az ő állandó jelenlétét, egyházainkat formáló és megtartó tetteit, kérdésessé válik, hogy az, ahogyan gondolkozunk és írunk, nevezhető-e még hívő gondolkodásnak és egyáltalán egyháztörténelemnek.*”

A legfiatalabb tanítványi nemzedékéhez tartozó Czire Szabolcs *A történeti Jézus asztalközössége és az úrvacsora gyakorlata* című terjedelmes tanulmányában makroszociológiai, gazdasági-társadalmi folyamatok vizsgálata során a Jézus korabeli asztalközösségtől vezet el az úrvacsora rítusáig. Szabó Árpád az ember természetéről és rendeltetéséről írott értekezésében, talán Erdő János egyik legkedvesebb és sokat kutatott, életpéldájával pedig hitelessé tett témáját szólaltatta meg. Rezi Elek az unitárius rendszeres teológia irodalmát térképezte fel írásában. Balázs Mihály *A kolozsvári unitárius kollégium 262. számú kódexe* című tanulmányában a 17. század még sok meglepetést tartogató kéziratos anyagából egy Dávid Ferencet néven nevező prédikáció kapcsán hívja fel a figyelmet az unitárius *ars orandi* studiózásának fontosságára. Gaal György *A két világháború közötti erdélyi magyar iskolák identitás-védelme Gál Kelemen munkásságának tükrében* című tanulmányában Gál Kelemen munkásságának méltatlanul elfeledett fejezetét hozta felszínre. Kovács Sándor Jókai *Egy az Isten* című regényének geneziséjét és ennek angol fordításait vizsgálta. Simén Domokos Báthori Zsigmondról, Adorjáni Rudolf Károly pedig *A pípei unitárius egyházközség keresztelési anyakönyveiről* írt.

Az amerikai szerzők, John Buehrens, az amerikai Unitárius Univerzalista Társulat volt elnöke és Paul Rasor, a virginiai Wesleyan College professzora a liberális

teológia 21. századi kihívásairól értekeznek. George M. Williams, aki a Protestáns Teológiai Intézet díszdoktora, tanulmányában Rammohan Roynak, az indiai Brahmo Samaj alapítójának a vallások közti párbeszéd érdekében kifejtett munkásságát ismertette.

A kötet függeléke tartalmazza Erdő János publikációs jegyzékét. A hosszú és tevékeny élet fényében ez bizony szerénynek tűnhet, de ha a teljesség igénye nélkül készült jegyzékhez képzeletben hozzacsatoljuk az Erdő János szerkesztésében 1975-től 1996-ig megjelenő *Keresztény Magvető* 25 kötetét, a Ferencz Józseffel közösen 1942-ben kiadott *A magyarországi unitárius egyház szervezeti törvényét*, az 1968-ban megjelent *Négyszáz év 1568–1968* című jubileumi kötetet, akkor a látszólag szerény publikációs jegyzék tekintélyes életművé válik. De még így sem lenne teljes, hiszen nem hallgathatjuk el az emlékezetes 1979-ben szervezett siklói konferencián tartott előadását, miként azt sem, hogy a jobb időben kiadásra váró Zsinati, Fő- és képviselő tanácsi jegyzőkönyveket Erdő János vezette 1971-től 1994-ig.

Ez emlék- és tanulmánykötet Szász Ferenc brassói lelkész személyes hangvételű, *A feddhetetlenségtől a tökéletességig* című

esszéjének befejező soraival ajánlom a Kedves Olvasók figyelmébe.

Tökéletes volt-e Erdő János? – kérdezem most magamtól, tíz évvel a halála után; bár tudom, hogy nem, nem volt az, nem lehetett az. Ember volt, Isten teremtménye, Jézus tanítványa.

Valahol mégis a feddhetetlenek közé sorolom magamban. Feddhetetlen volt, mint Ábrahám, amikor ártatlanul börtönbe vettetett. Ezt családja is megszenvedte. Feddhetetlen volt, mint Nőé, amikor bárkájába mentett minden értéket, hogy ne vesszenek el a szennyes és zavaros idők sodrában. Feddhetetlen volt, mint Jób megpróbáltatásában, de zokszó nélkül viselte sorsát. Majdnem mindenki tisztelte és szerette, de közeli, benső barátja nem sok akadt.

Hibái is lehetnek, de ezek valahogyan nem jutnak eszembe. Ha néha szigorú volt, rigolyásnak tűnt, akkor is szeretettel nevelte tanítványait, feltétel nélkül bízhattunk mindig benne. Jó volt tanulni tőle, feltekinteni rá, mint professzorra, főjegyzőre, püspök atyára.

Hiányzik Erdő János; de hiszem, hogy az örök életben a nagyokkal van együtt, Dávid Ferencsel, Enyedivel, Szentábrámival, Körmöczi-vel és a többiekkel, a számára kedvesekkel.

Mi nem avathatjuk sem boldoggá, sem szentté, de tökéletesnek érezhetjük Atyja közegében. És szellemiségét jelenvalóvá tehetjük szolgálatunkban.

Kovács Sándor